

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Наталия Атанасова

за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по професионално
направление 2.3. Философия, Катедра: История на философията

**КАТАСТРОФИЧНИ ВЪОБРАЖЕНИЯ И РЕВОЛЮЦИОННА ЕСТЕТИКА:
ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ СИТУАЦИОНИЗМА В СЪВРЕМЕННОТО
ПОЛИТИЧЕСКО ИЗКУСТВО**

Научен ръководител: Доц. д-р Тодор Тодоров

от доц. Боян Манчев, д.н.

Нов български университет

Предмет на труда, проблемно ядро, контекст и подход

Дисертационният труд на Наталия Атанасова предлага зрял и критически издържан прочит на теоретичните и идеологическите основания на Ситуационисткия интернационал, както и на неговите практики и техния политически и художествен залог, (независимо, че ситуационистите настояват на самоопределянето си като политически деятели, а не творци). Теоретичният апарат е комплексен; той може да бъде схванат сам по себе си като теоретична интервенция – интервенция, в която ситуационистките теории, съвременната философия и критическа теория изпълняват ключова роля. Ситуационистката практика е схваната не само исторически в нейния контекст, но и в нейния типологически потенциал, като средство за изследване на съвременни художествени практики. Работейки сам едновременно в полето на философия и теория на изкуствата, забелязвам рядка способност за прехвърляне на теория към художествена практика и анализ на политическия залог на художествените практики, както и на механизмите на производство на значение и на социалните отношения и напрежения, тъкан на художествените практики.

Доколкото трудът е представен в програма на Катедра “История на философията” на СУ по ПН 2.3. Философия, ще формулирам разгърнат въпрос във връзка с централните философски понятия на дисертацията. Основното заглавие на труда – “Катастрофични въображения и революционна естетика” имплицира идеята за разрив или срез, както и за исторически кайрос. Очевидно въпросната дисруптивна понятийна структура се отнася към понятието “ситуация”, разработено от СИ, в опозиция на зрелището. Безспорно идеята за ситуация като пространство на възможност и стихийно възпламеняване на сили, както и на автентични отношения – на автентичен живот, казано с квази-виталисткото понятие на Дебор, е вдъхновявала поколения от художници от следващите поколения, и до днес остава една от основните парадигми на художествено/политическо действие в съвременното изкуство. Несъмнено поставянето на понятието в концептуални констелации на стврественната философия и критическа теория може да проясни негови неактуализирани потенци; същевременно, трябва да бъде отчетен и рискът от хипостазирането на “ситуациите”

като квази-мистичен нематериален двойник на историческата материалност на художественото и политическото действие – риск отбелязан преди близо двацет години от Люк Болтански и Ев Киапело в цитираната и от дисертантката прочута книга “Новият дух на капитализма”. Казано накратко: дали не сме стигнали до ситуация, в която “ситуациите” са присвоени от хегемонните механизми за производство на значение и стойност до нов тип “зрелища”?

Разгръщайки този пръв свой въпрос, ще отбележа, че във фокуса на вниманието на дисертационния труд не попадат някои от хегемонните в полето на съвременното изкуство практики, които се самопредставят и самолегитимират именно като наследници на ситуационизма. Разбира се, въпросното самоопределяне представлява само по себе си доста проблематичен жест, доколкото практиките, които визирам, са изцяло легитимирани и подкрепяни от мощен и нормативен институционален дискурс. (Апропо, разгледал съм подробно въпросните феномени в „Крайт на съвременното изкуство?“ и в английските прототипи на текстовете, които съставляват книгата ми и които очевидно дисертантката не познава). Основният ми пример е творчеството на Тино Сегал, самоопределил се като ситуационист в разговор с Ханс Улрих Обрист, свързан с критиката ми на употребата на понятието за ситуация от страна на Никола Бурийо в контекста на една теоретична амалгама, съчетаваща на късно хуманистични и крипторелигиозни идеи, като тези на Левинас с революционната практика на ситуационистите или политическата теория на Алтюсер. (В това отношение съм изцяло съпричастен към критичното отношение на Атанасова към Бурийо, и противопоставянето му на Рансиер.) Разбира се, тази метакритическа ориентация не е формулирана като задача на дисертационния труд на Наталия Атанасова; същевременно ми се струва, че е трудно да говорим за наследството на ситуационизма в съвременната ситуация, без да отчитаме неговото присвояване от съвременните ново-нормативни критически дискурси – чиято нормативна претенция именно би трябвало да бъде деституирана.

Нещо повече. Споделяйки във висока степен залозите и критичния патос дисертацията, бих поставил въпроса дали това *ново не-място* не е утопично. Дали и разгледаните институционални практики (напр. “стрийт арт”) вече не са вече квази-

институционални форми, или поне не са на път да бъдат институционализирани (визирам и Банкси)? По същия начин, по който пърформанс арт е схващан в миналото като неприсвоим от капитализма (вж. тезата на Пеги Фелан), станахме свидетели на *рекапитализацията* на нематериалните форми чрез нови режими на остойносттаване, изобретени от съвременните институции за изкуство (наричам този процес *performative turn* на съвременния музей, чийто парадигматичен пример стана серията *Пърформанс в PS1*, иницирана по време на мандата на Клаус Бизенбах в МоМА, който е и неин главен куратор). От тази гледна точка, дали не е необходима по-висока доза скептицизъм и критическа рефлексия върху хегемонния теоретичен апарат, превърнал се сам в инструмент на институционална легитимация и нормативна мощ, очевидна в контекста, в който е осъществена тази работа – академичният и културният контекст на хегемонния английски език?

Това е критическото поле, в което бих искал да поканя докторантката да защити своите тези, подчертавайки, че не става дума за критични бележки, а за опит за създаване на *ситуация* за разговор около текст, правещ силни и смели предложения и предлагащ задълбочени и оригинални анализи.

Също така, имайки предвид че самата дистертантка има художествената практика, би било интересно да научим как тя я ситуира в полето на визуалните изкуства днес – и дали критическата ѝ рефлексия е съпричастна към принципите на художествената ѝ практика.

Критични бележки и въпроси

Още в анотацията на труда се заявява, че “Вдъхновени от философи като Хегел, Маркс, Лукач, Льофевр, Бенямин и Батай” (името на Батай е изписано с обикновено “и” – за жалост това е само една от натрапчивите езикови грешки в българския автореферат). В това твърдение има известна неточност – ситуационистите едва ли могат да бъдат вдъхновени от Бенямин, тъй като по това време творчеството му е непознато във Франция (с изключение на тесния кръг на френските приятели на Бенямин, на първо място Жорж Батай, съхранили ръкописи на Бенямин и публикували

“Върху понятието за история” още през 1947 г.). Самият аз съм изказвал хипотеза за структурното влияние на Батай върху ситуационистки проекти (особено върху Мустафа Хаяти), но това влияние е във висока степен “апокрифно”. Също така СИ определено не е “културно движение” ((нео-)ситуационистите определено са, или поне биха били, измежду най-радикалните критици на т.нар. *cultural turn*, съответстващ на неолибералната асимилация на социалното пространство като сфера на производство на значения и стойност). Подобни незначителни контекстуални неточности или разминавания могат да бъдат забелязани и в други части на труда.

Ясно е, че дисертацията е осъществена в английски контекст, поради която, като изключим стратегически позовавания на два английски текста на Миглена Николчина (които приветствам), авторката не се позовава на български изследвания. Все пак, доколкото дисертацията ще бъде защитена в Софийския университет, би било важно да бъдат взети предвид поне няколко труда на други други значими български теоретици и изследователи, имащи принос именно в разработваното от Н. Атанасова поле. Мимоходом бих споменал книгата на Ивайло Знеполски „Катастрофата като филмова метафора“ (София: Наука и изкуство, 1992), както и по-близки до нас изследвания на Боряна Росса, на Ани Васева (съществена част от мащабния ѝ труд “Театър и истина” е посветена на Ги Дебор, а изследването ѝ има отзвук върху неоситуационистки практики и в България, ив Германия); каталогът към изложбата “Апокалипсис сега или Горгони в депотпо” на Б. Росса, А. Васева и Моника Вакарелова; текстове на Станимир Панайотов.

Заклучение

Наталия Атанасова предлага оригинален изследователски проблем и интерпретативна перспектива, слабо разработвани от българската фиолофия и теория на изкуството. Дисертацията свидетелства за сериозно овладяване на изследователския контекст, за дълбока мотивация и способност за структуриране на комплексен изследователски проект, както и за аргументиране на оригинална теза. С тези свои качества дисертационният труд „КАТАСТРОФИЧНИ ВЪОБРАЖЕНИЯ И

РЕВОЛЮЦИОННА ЕСТЕТИКА: ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ СИТУАЦИОНИЗМА В СЪВРЕМЕННОТО ПОЛИТИЧЕСКО ИЗКУСТВО“ представлява оригинално и приносно изследване, което заявява нови критически потребности и възможности. На тази основа препоръчвам с пълна убеденост на уважаемото научно жури да присъди на Наталия Атанасова образователната и научна степен “доктор”.